

XALQ TA'LIMI

ISSN 2181-7839

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI XALQ TA'LIMI
VAZIRLIGINING ILMIY-METODIK

JURNALI

Muassis:

O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi

PUBLIC EDUCATION

SCIENTIFIC-METHODICAL
JOURNAL MINISTRY OF PUBLIC
EDUCATION OF THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN

2020

3-son

(may-iyun)

Jurnal 1918-yil dekabr oyidan chiqa boshlagan
O'zMAA tomonidan 2013-yil 4-martda qaytadan ro'yxatga olinib, 0104-raqamli guvoohnoma
berilgan.

TOSHKENT

TAHRIRIYAT

4	Jismoniy madaniyat, jismoniy tarbiya, sog'lom turmush tarzi – salomatlik asosidir
---	---

TA'LIM VA TARBIYA NAZARIYASI

O. Xamidov	6	Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yilida pedagogik sohani yuksaltirishning istiqbolli yo'nalishlari
B. Ma'murov, I. Xamraev, B. Ma'murov	10	Zamonaviy sharoitda jismoniy tarbiya va sport mutaxassislarini tayyorlashning o'ziga xos xususiyatlari
Adiba Baxronova	14	O'qituvchilarni darsdan tashqari tarbiyaviy faoliyatda oila bilan hamkorlikka o'rgatish masalalari
N. Davronov	18	Sog'lom avlod tarbiyasida milliy qadriyatlarining ahamiyati
A. Sattorov	20	Bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilarida kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning nazariy asoslari
R. Kadirov	25	Talabalarni ilmiy faoliyatga jalb etishning pedagogik - psixologik xususiyatlari
R. Shukurov	30	Talabalarda sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish tizimini takomillashtirish
S. Abduyeva	35	Tizimli yondashuv asosida talabalar jismoniy tarbiya bo'yicha ilmiy faoliyatini tashkil etish xususiyatlari
G'. Salimov, J. Jalolov	38	Umumiy o'rta ta'lim muassasalarida sifat turlari bo'yicha jismoniy tarbiya to'garaklarini tashkil etishning tashkiliy-pedagogik asoslari
B. To'xtayev, S. Turayev, O. Tursunov	41	Jismoniy tarbiya va sport sohasining pedagogik o'lchov metodlari

TA'LIM VA TARBIYA METODIKASI

N. Muxitdinova, A. Afraimov	45	Sport mashg'ulotlari jarayonida o'quvchilar jismoniy tayyorgarligining rivojlanish ko'rsatkichlari
I. Saidov	49	Boshlang'ich ta'limda jismoniy tarbiya darslari orqali o'quvchilarning jismoniy tayyorgarlik darajasini oshirish metodikasi
M. Fatullayeva	52	Maktab o'quvchilari uchun (11-12 yoshli) yengil atletika sport mashg'ulotlarining asosiy vosita va uslublari
M. Abdullayev	56	Yengil atletikachilarni tayyorlashda (10-12 yoshlilar) jismoniy tayyorgarlik dinamikasini aniqlash mezonlari
N. Sabirova	61	Ta'lim muassasalarida futbol o'quv mashg'ulotlarini tashkil qilish strategiyasi
S. Qurbonov, K. Yodgorov	66	Yosh basketbolchilarning jismoniy tayyorgarlik jarayoni
M. Abdullayev, Z. Turayeva	69	Qizlar jismoniy tayyorgarligida sog'lomlashtiruvchi gimnastika mashg'ulotlarining ahamiyati
Q. Arslonov, F. Muzafarova, J. Jo'rayev	73	Kurash usullarini yangi bosqichda o'rgatish texnologiyalari

Raxim SHUKUROV,
Buxoro davlat universiteti
“Jismoniy madaniyat nazariyasi va uslubiyoti”
kafedrasida dotsenti

TALABALARDA SOG‘LOM TURMUSH MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH

Annotatsiya

Maqolada Turon yakkakurashi vositasida talaba yoshlarning bo‘sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish, sog‘lom turmush madaniyatini shakllantirish tizimini takomillashtirish muammolari haqida fikr yuritilgan. Shuningdek, muallif sog‘lom turmush madaniyatini rivojlantirish muammosi bo‘yicha bir qator ilmiy natijalarni keltirib o‘tgan.

Kalit so‘zlar. Oliy ta‘lim tizimi, pedagogik tizim, milliy sport turlari, Turon yakkakurashi, sog‘lom turmush madaniyati.

В статье рассмотрены проблемы организации досуга студенческой молодежи, совершенствования системы формирования культуры здорового образа жизни посредством популяризации Турона. Также автор привел ряд научных результатов по проблеме развития культуры здорового образа жизни.

Ключевые слова. Система высшего образования, педагогическая система, национальный спорт, боевые искусства Турона, культура здорового образа жизни.

The article deals with the problems of organizing leisure time for students, improving the system of forming a healthy lifestyle culture through the popularization of Turon. The author also gave a number of scientific results on the problem of developing a healthy lifestyle culture.

Key words. Higher education system, pedagogical system, national sport, Turon martial arts, healthy lifestyle culture.

Bugungi globallashtirish davrida demokratik nuqtai nazardan yangilanayotgan, o‘zgarayotgan hayot jamiyatimiz rivojiga daxldor qatlamlarni o‘ziga xos sinovlardan o‘tkazmoqda. Shubhasiz, jamiyatning kelajagi talaba-yoshlar bilan bog‘liq va ular taraqqiyotining asosiy kuchi hisoblanadi.

Mustaqillik yillarida yurtimizda yosh avlod ta‘lim-tarbiyasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri etib belgilandi. “Bugungi kunda mamlakatimizda barcha sohalarni modernizatsiya qilish va yangilash jarayonlari yangi bosqichda jadal olib borilmoqda. Mamlakatimizda qurilayotgan qonun ustuvor bo‘lgan fuqarolik jamiyati, hayotimizga kirib kelayotgan yangilanishlar jarayoni, islohotlar samarasi eng avvalo talaba-yoshlarni qo‘llab-quvvatlash, ularning intellektual salohiyatini oshirish, moddiy va ma‘naviy rag‘batlantirishga qaratilgan. O‘z navbatida yoshlarimiz ham ilm-fan va boshqa sohalarda erishayotgan yutuqlari bilan davlatimiz tomonidan ko‘rsatilayotgan g‘amxo‘rlikka munosib javob bermoqdalar. Zero, yoshlarga doir olib borilayotgan davlat siyosati bu borada mavjud qonunchilik, yangi qarorlarning qabul qilinishi va islohotlarning amalga oshirishi mustahkam kuchli tayanch bo‘lmoqda. Bu davrda puxta o‘ylangan ma‘naviy-ma‘rifiy tarbiya, talaba yoshlar orasida milliy import turlarini ommalashtirish tizimining yaratilishi,

milliy o'zlikni anglash, odamlarning ongida ko'p asrlik ma'naviy qadriyatlar, an'analar-ning qayta tiklanishi tufayli yurt tinchligi, xalq farovonligi, Vatan ravnaqida hayot me'zo-niga aylangan yosh barkamol avlodni kamolga yetkazmoqda.¹

Yoshlarni kasbga yo'naltirish, o'z qiziqishi va iqtidoriga mos kasb tanlashi va kela-jakda o'z sohasi bo'yicha yetuk mutaxassis bo'lishiga imkon bera oladigan pedagogik yangi tizimlarni yaratish, ayniqsa, oliy ta'lim muassasalari talaba-yoshlarini raqobatbar-dor, kompetentlik sifatlarida mutaxassis bo'lib tarbiyalashda xizmatqiladi.

Butun duyoda bugungi kunda xalqaro ilg'or tajribalar asosida oliy ta'lim muassasala-rida talaba yoshlarning har tomonlama kasbiy mahoratini oshirish, pedagogik mahoratini rivojlantirish, ularni sog'ligini mustahkamlash hamda sog'lom turmush madaniyatini shakl-lantirish kabi masalalar dolzarb muammo sifatida e'tirof etilmoqda. Zero, har tomonlama yetuk, komil insonni tarbiyalash jamiyatimiz oldida turgan dolzarb masalalardan biridir.

Jismoniy tarbiya va sport yosh avlod shaxsining jismoniy-axloqiy, ma'naviy-huquqiy sifatlarini rivojlantirish muammosi milliy-tarixiy ildizlarga ega bo'lgan qudrat sifatida milliy urf-odatlar, an'analar, qadriyatlarda o'z ifodasini topgan. Shu boisdan mamlakatimizda demokratik o'zgarishlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyati asoslarini shakl-lantirish jadal sur'atlar bilan borayotgan hozirgi davrda yoshlarimizni ham ma'naviy, ham jismoniy, ham axloqiy jihatdan kamolotga yetkazish masalasi respublikamizda ustuvor vazifa qilib belgilangan. Chunonchi, "Jismoniy tarbiya va sport to'g'risida"gi Qonunda o'quvchi-yoshlar sog'ligini saqlash va mustahkamlash, ularni jismoniy jihatdan barkamol insonlar qilib tarbiyalash uchun jismoniy madaniyat asoslarini shakllantirish va uning imkoniyatlaridan to'la foydalanish lozimligi ta'kidlanadi. Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-sonli Farmoni, "Ma-daniyat va sport sohasida boshqaruv tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 2017-yil 15-fevraldagi PF-4956-son Farmoni, 2017-yil 3-iyundagi "Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-3031-son qarori, "Kurash" milliy sport turini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"-gi 2017-yil 2-oktabrdagi qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida Jismoniy tarbiya va sport vazirligini tashkil etish to'g'risida"gi, 2018-yil 5-martdagi PF-5368-son farmoni, shuningdek, Jismoniy tarbiya va sport sohasidagi dav-lat siyosatining asosiy yo'nalishlaridan biri "O'zbekistonning milliy sport turlari va xalq o'yinlarini rivojlantirish hamda ommalashtirish uchun shart-sharoitlar yaratish" hisobla-nib, yuqorida ko'rsatib o'tilgan vazifalarni bajarish zaruratini yanada kuchaytiradi.

Bugungi kunda olimpiya harakati jadal rivojlanib borayotgan bir davrda milliy sport turlarini rivojlantirishga ham davlat tomonidan alohida e'tibor qaratilmoqda. Dunyoning ko'pgina davlatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, milliy sport turlarini rivojlantirish xalq an'-analari va qadriyatlarini saqlab qolishga, aholi, ayniqsa, yoshlar o'rtasida sog'lom tur-mush madaniyatini shakllantirishga, salomatlikni muhofaza qilishga xizmat qilmoqda.

Turon yakkakurashi ham milliy qadriyatlarni saqlab qolgan o'zbek milliy sport turi sifatida xalqaro sport maydonidan munosib o'rin egallamoqda. Ta'lim muassasalarida Turon yakkakurashi bilan shug'ullanuvchi o'quvchi-yoshlar hamda talabalarning soni kundan-kunga ortib bormoqda. Chunki turon yakkakurashi bilan shug'ullanish jarayo-nida nafaqat sport mahoratini oshiribgina qolmasdan, balki sog'ligini mustahkamlash, sog'lom turmush madaniyatini shakllantirishda o'ziga xos vosita hisoblanadi.

¹ O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 25-oktabrdagi 864-son "O'quvchi va talaba yoshlar o'rtasida o'tkaziladigan respublika sport musobaqalari tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi qarori. Lex.uz.

Bugungi kunda talaba-yoshlar sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish yo'lida jismoniy tarbiya va sport vositalaridan unumli foydalanish, samaradorlik jihatlari ilmiy tatqiq etish muhim vazifa sanaladi. Ushbu muammoning yechilishi oliy ta'lim tizimi oldida va umuman jamiyatimiz oldida turgan muhim vazifani hal etishda nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

Yuqorida bayon etilgan fikrlardan kelib chiqib aytish mumkinki, talaba yoshlarini Turon yakkakurashi vositasida sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish o'z yechimini kutayotgan dolzarb ijtimoiy, pedagogik muammolardan biri hisoblanadi.

Mavzuga oid ilmiy-metodik adabiyotlarni tahlil qilganimizda shu narsa ayon bo'ldiki, shaxs sog'lom turmush tarzini, madaniyatini rivojlantirish haqidagi ijtimoiy-falsafiy, ma'naviy-axloqiy g'oyalar dastlab Sharq mutafakkirlari ijodida ilmiy-nazariy jihatdan asoslangan. Amir Temur, Al-Xorazmiy, Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Abu Nosir Forobiy, Firdavsiy, Nosir Xisrav, Umar Xayyom, Mahmud Qoshg'ariy, Ahmad Yugnakiy, Ahmad Yassaviy, Bahouddin Naqshband, Abdurahmon Jomiy, Alisher Navoiy, Husayn Voiz Koshifiyalar o'z ta'limotlarida jamiyat taraqqiyotining asosi ma'naviy barkamollik, sog'lom turmush tarzi madaniyati, ma'naviy komillikning muhim mezonini esa ma'naviy va jismoniy salomatlik ekanligini asoslaganlar.

Sog'lom turmush tarzini shakllantirishning asosiy omili hisoblangan jismoniy tarbiya va uning aholi o'rtasida targ'ibot qilish masalalari bo'yicha respublikamiz olimlari A.Q. Atoev, I.A. Koshbaxtiyev, R.S. Salomov, E.A. Seytxalilov, T.S. Usmonxodjayev, R.D. Xolmuxammedov, R.M. Matkarimovlar va boshqa olimlar tomonidan ilmiy tadqiqot ishlari olib borilgan.

Ta'lim muassasalarida, maktabgacha yoshdagi, umumta'lim maktab o'quvchilari, kasb-hunar kollejlari, oliy o'quv yurtlarining talaba-yoshlarining sog'lom turmush tarzi jismoniy madaniyatining shakllantirish texnologiyasiga Sh. Xankeldiyev, A. Abdullayev, K. Jabborov, R. Rasulov, A. Hasanovlar tomonidan ta'lim muassasalari uchun yozilgan o'quv qo'llanmalar mavzuning ayrim muammolariga bag'ishlangan birlamchi adabiyot hisoblanadi.

Ularning mazmuni, asosan sog'lom turmush tarzi madaniyatini shakllantirishning keng ko'lami vositalari va aholining turli qatlamlari misolida amaliyotga qo'llash muammolariga bag'ishlangan.

Keyingi yillarda sog'lom turmush madaniyatini rivojlantirish muammosi bo'yicha bir qator, jumladan, quyidagi ilmiy natijalar olingan:

1. Yoshlar o'rtasidagi suitsidning oldini olish, ruhiy salomatlik haqidagi bilimlardan xabardorligini oshirish maqsadida Koreyada yoshlar sog'ligini saqlash dasturi ishlab chiqilgan (Seoul National University Centre for Health Systems Research, KOSHA, KASP).

2. Sog'lom turmush tarziga oid o'quv-dasturiy va metodik materiallar yaratilgan, talaba va o'quvchilarning sog'lom turmush tarzi bo'yicha salomatlik reytinglari, ta'lim muassasalari reytinglari aniqlangan (JOICFP, JSHEP).

3. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishda an'anaviy tibbiyot bilan zamonaviy Yevropa tibbiyoti yutuqlari o'zaro muvofiqlashtirilgan, milliy sport va jismoniy tarbiya qadriyatlarini keng targ'ib etilgan (School of Public Health and Primary Care, Peking Union Medical College and School of Public Health); sog'lom turmush tarzi (Healthy Lifestyle), inson salomatligi muhofazasi va salomatlikni mustahkamlash (Health Promotion) va salomatlik pedagogikasi (Health Education) bo'yicha davlat ta'lim standartlari yaratilgan hamda pedagogik mazmuni takomillashtirilgan (SOPHE, ERIC, AAPAC, NIH, NHC, NHIC, CAHA, CHHCS, Global Health Technologies Coalition, International Life Sciences Institute, HPRC).

4. Yoshlar salomatligini muhofaza qilish, farovonligini ta'minlash, o'zgarishlarni tahlil qilish dasturi ishlab chiqilgan (Database of Internet Resources in Public Health the Department of Health of England, Brighton University, AYPH).

5. O'smirlarning ijtimoiylashuvi aspektida sog'lom turmush madaniyatini shakllantirishning ijtimoiy-biologik va psixologik-pedagogik asoslari ishlab chiqilgan (Federativ salomatlik markazi, Gigiena ilmiy-amaliy markazi, SDU).

Bugungi kunda quyidagi ustuvor yo'nalishlarda ilmiy tadqiqot ishlari amalga oshirilmoqda:

1. Shahar aholisi, ayniqsa, megapolislar aholisi uchun sog'lom turmush madaniyatini rivojlantirishning yangi modellarini yaratish va amaliyotga tatbiq etish.

2. Talabalarni turli tibbiy va ijtimoiy tahdidlar, zararli illatlar, xususan, narkomaniya, toksikomaniya, alkogolizm, OIV, OITS kasalliklaridan himoya qilish.

3. Ijtimoiy muammolar bo'lgan erta turmush qurishni oldini olish.

4. Yoshlarning tibbiy-ma'naviy savodxonligini oshirish.

5. Sanitariya va gigiena qoidalariga to'liq rioya qilish, jamiyatda ma'naviy qadriyatlarni tiklash.

6. Ekologik tahdidlarning oldini olish; axborot texnologiyalariga haddan ziyod ruju qo'yishning inson salomatligiga zarari va uning oqibatlarini aniqlash.

7. Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish.

Mustaqillik yillarida ma'naviy va jismoniy barkamol avlodni tarbiyalash, ularni sog'lom turmush madaniyati asosida hayotga tayyorlash borasida turli soha olimlari tomonidan ba'zi tadqiqot ishlari olib borilgan. Jumladan, faylasuf, pedagog, psixolog, tibbiyotchi olimlar tomonidan sog'lom turmush tarzi va uning falsafiy jihatlari, shaxsning shakllanishida ta'lim muassasalari va fuqarolik jamiyati institutlari o'zaro hamkorligining falsafiy asoslari, imkoniyati cheklangan yoshlarning sog'lom turmush tarzi muammolari va ularning pedagogik, psixologik xususiyatlari, fuqarolik jamiyatini shakllantirishda yoshlarning ijtimoiy-siyosiy faolligi, huquqiy savodxonligini oshirish, ijtimoiy himoyalash tizimini takomillashtirish masalalari tadqiq etilgan.

Milliy kurashni, ko'p qirraligi jismoniy mashqlari va ularni qo'llash metodlari maqsadga muvofiq ravishda olib borilganda organizmning asosiy funksiyalarini rivojlantirishga ta'sir ko'rsatishi hamda kurashni maxsus vosita va metodlari shug'ullanuvchilarga alohida tarbiyaviy ta'sir ko'rsatishi, kurash mamlakatimizda jismoniy tarbiyaning ommaviy vositasi sifatida xizmat qilishi, yosh avlodni kamolotga yetkazishda kurashning muhim ahamiyatga ega ekanligi olimlar tomonidan qayt etilgan.

O'zbek milliy kurashining rivojlanish tarixiy taraqqiyoti, kurashchilarning jismoniy, texnik, taktik tayyorgarligi, usullarni tasniflash, tizimlashtirish va atamashunosligi masalalari bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlari, metodik, o'quv qo'llanma, darsliklar bo'lajak jismoniy madaniyat o'qituvchilari uchun dasturi amal bo'lib xizmat qilmoqda.

Yakkakurash turlari orasida turon yakkakurash sport turi kam o'rganilgan bo'lib, bu yerda bir qator masalalar hozirgacha ilmiy o'rganilmagan va amaliy tatbiq etish yo'llari ishlab chiqilmagan. O'tkazilgan ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatmoqdaki, yakkakurash turlari bo'yicha ko'pgina ishlar jismoniy tayyorgarlikni, shuningdek, texnik, taktik va psixologik tayyorgarlikni o'z ichiga oluvchi sport mashg'ulotlarini boshqarishning metodologik jihatlari bag'ishlangan. O'zbekistonda turon yakkakurash sport turi bo'yicha chuqur ilmiy tadqiqotlar o'tkazilmagan.

Bugungi kunda oliy ta'lim tizimi talaba yoshlarini ushbu sport turi vositasida sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish muammosi kompleks holda o'rganilmagan va amaliy tatbiq etish borasida tadqiqotlar o'tkazilmagan.

Tadqiqotimiz davomida sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini

takomillashtirish ijtimoiy, pedagogik muammo sifatida tavsiflanib, sog'lom turmush madaniyatini shakllantirishda turon yakkakurashining o'rni va ahamiyati ochib beriladi hamda oliy ta'lim muassasalarida talaba yoshlar sport klub faoliyatining pedagogik ta'sirchan imkoniyatlari nazariy va amaliy tatqiq etiladi;

– talaba yoshlarni turon yakkakurashi vositasida sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirishning pedagogik tizimi hamda sog'lom turmush madaniyatining shakllanish jarayoni samaradorligini ta'minlovchi mexanizmlar ishlab chiqiladi;

– turon yakkakurashi vositasida sog'lom turmush madaniyatining shakllanish mexanizmlarini ta'minlashga qaratilgan talaba-yoshlar sport klubining faoliyat dasturi ishlab chiqiladi;

– turon yakkakurashi vositasida talaba-yoshlar sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish mexanizmlarini takomillashtirish darajasini ko'rsatuvchi mezonlar ishlab chiqilib, uning samaradorlik darajasi tajriba sinovdan o'tkaziladi;

– talaba yoshlar sog'lom turmush madaniyatini shakllantirish tizimi samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi sport klub faoliyatining texnologik dasturlari va amalga oshirish tizimi yaratiladi, amalda qo'llash bo'yicha ilmiy-metodik tavsiyalar, ko'rsatmalar ishlab chiqilib, mutaxassislariga yetkaziladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kadirov R. X. *Jismoniy tarbiya va sport faoliyatini ilmiy tadqiq qilish*. BDU., O'quv qo'llanma. “Durdona” nashriyoti, 2018-yil. 255 b.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 25-oktabrdagi 864-son “O'quvchi va talaba yoshlar o'rtasida o'tkaziladigan respublika sport musobaqalari tizimini yanada takomillashtirish” to'g'risidagi qarori. Lex.uz.

3. Shukurov R.S. *Milliy kurash turlari va uni o'qitish metodikasi (Turon kurashi)* O'quv qo'llanma. “Durdona” nashriyoti, 2016-yil. 172-bet.

4. Shukurov R.S. *Turon milliy yakka kurashi*. O'quv qo'llanma. “Durdona” nashriyoti 2012-yil. 119-bet.

5. Shukurov R.S. *Turon yakka kurashi*. O'quv-uslubiy qo'llanma. – Buxoro: Buxoro nashriyoti, 2010-yil. 72-bet.

6. Куликов Л.М., Сериков С.Г. “Системный подход к проектированию стратегии развития вуза физической культуры. Вестник ЮУрГУ. Серия “Образование. Педагогические науки” 2013, том 5, № 1. – С. 27-33.